

Кам'янець–Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Виконала студентка 2 курсу,
РОба-М17z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
за освітньою програмою Початкова
освіта
Доскач Олександра Андріївна

Керівник **Бахмат Наталія Валеріївна**,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент **Гордійчук Мар'яна Сидорівна**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Кам'янець– Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Вікові особливості засвоєння навчального матеріалу молодшими школярами	9
1.2. Психолого–педагогічні особливості розвитку пізнавальної активності молодших школярів	23
1.3. Інтегроване викладання та міжпредметні зв'язки в історичному аспекті та сьогодні	41
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛІНГВІСТИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ	53
2.1. Основні інтегровані змістові лінії на уроках української мови і мовлення	53
2.2. Використання міжпредметних зв'язків та способів інтеграції, як засобів формування пізнавальної активності молодших школярів	70
2.3. Організація та результати ефективності експериментально–дослідного навчання	83
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

У Концепції стандартів для Нової української школи ключові компетентності є системоутворювальним чинником визначення очікуваних результатів шкільної освіти, а отже, стають орієнтирами розроблення предметного змісту навчання. Ця ситуація зумовлює особливу важливість науково обґрунтованого визначення межі та обсягів міжпредметних зв'язків та міжпредметної інтеграції. Відповіддю на цей виклик реформування змісту початкової освіти вважається розроблення для кожного предмета дидактико-методичного супроводу на засадах системного, компетентнісного й особистісно зорієнтованих підходів, наукові та прикладні результати якого дають можливість запропонувати вчителям якісно новий міжпредметний продукт. У цьому контексті системне використання різних типів міжпредметних зв'язків розглядається як важливий ресурс, що має суттєво доповнити сучасні методики формування ключових і предметних компетентностей [64].

Послідовна реалізація інтеграції навчального матеріалу як засобу формування пізнавальних умінь є важливою умовою підвищення якості знань учнів.

У кожному навчальному предметі є свій набір конкретних способів діяльності, передбачених в одних випадках програмами, в інших, – завданнями в підручнику. Але за цими конкретними способами діяльності криються вміння узагальненого характеру – міжпредметні, предметноузагальнені, які, в свою чергу, підрозділяються на практичні та інтелектуальні. До числа міжпредметних умінь відносяться аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, виділення суттєвого [25, с. 22].

На розвиток педагогічної ідеї процесу інтеграції істотно впливає прогрес наукового пізнання. «Інтеграція – є процес зближення і зв'язку наук, що відбувається поряд із процесами диференціації. Процес інтеграції – це висока форма втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому рівні навчання» [82, с. 98–99].

Ідеї міжпредметних зв'язків розвивали у своїх дослідженнях відомі вчені–педагоги, зокрема, Я.А. Коменський, Д. Локк, І.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський та інші. Великий дидакт Ян Амос Коменський підкреслював: «Усе, що перебуває у взаємному зв'язку, має і викладатися в такому ж зв'язку» [82, с. 22]. Отже, можна зазначити, що корені процесу інтеграції лежать у далекому минулому класичної педагогіки і пов'язані з ідеєю міжпредметних зв'язків. У своїй основі ідея міжпредметних зв'язків зародилися в ході пошуку шляхів відображення цілісності природи у змісті навчального матеріалу.

Окремі аспекти удосконалення навчання і виховання школярів з позицій міжпредметних зв'язків та інтеграції в навчанні розглядалися в працях відомих педагогів– класиків; у роботах вітчизняних дидактів І.Д. Зверєва, М.А. Данилова, В.Н. Максимової, С.П. Баранової, Н.М. Скаткіної; вчених– психологів Е.Н. Кабанової– Меллер, Н. Тализіної, Ю.А. Самаріна, Г.І. Вергеліса; учених– методистів М.Р. Львова, В.Г. Горецького, Н.Н. Светловської, Ю.М. Колягіної, Г.Н. Приступи та ін. Над сучасною концепцією реалізації міжпредметних зв'язків на уроках української мови працювали такі дослідники, як І. Зверєва, М. Борисенко, В. Максимова та ін.

Міжпредметні зв'язки в навчальному процесі на уроках української мови виступають як дієві засоби активізації навчально– пізнавальної діяльності учнів [15, с. 81].

Нормуванню пізнавальних мотивів сприяють усі засоби вдосконалення навчального процесу: удосконалення методів навчання, розробка й поширення методів проблемно– розвивального навчання, модернізація структури уроку, розширення форм самостійної роботи на уроці, активізація навчальної діяльності, а також відновлення змісту і зміцнення міжпредметних зв'язків.

Донедавна психологи були зайняті в основному проблемою рівня активності, яка властива індивід, і лише деякі роботи вказували на можливість якісних змін активності дітей. Для цього в учня повинні формуватися мотиви, потреби тієї або іншої діяльності. Тут можна погодитися з В.С Мерліним [3, с. 101]: «Керувати діями людини на відміну від дій машини можна тільки за

допомогою керування мотивами».

Психологічні закони сприймання, мислення, мовленнєвої, а також пізнавальної активності в цілому допомагають відібрати й організувати мовний матеріал, а також створити методичні призми розвитку пізнавальної активності дітей. Можливість різних форм інтеграції, таких як повний вплив навчального процесу, з виділенням специфічних розділів, побудова автономних блоків з самостійними програмами чи розділами загальної програми, самостійними підручниками та методиками, дозволить більш раціонально підійти до процесу навчання й виховання в сучасному закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО), метою якого є формування цілісного уявлення світу в школярів.

Основною формою організації процесу інтеграції предметів у початковій школі є інтегрований урок, особливість якого полягає в тому, що його можуть вести два чи три, навіть більше педагогів.

З психолого–педагогічної точки зору інтегрований урок сприяє активізації пізнавальної активності школярів, стимулює їх, що є умовою успішного навчального матеріалу.

Отже, інтеграція предметів у сучасному ЗЗСО з метою формування пізнавальної активності молодших школярів – реальна потреба часу, необхідна всім тим, хто зацікавлений у формуванні всебічно розвиненої особистості, а також усім, хто займається питаннями базової педагогічної освіти.

Мета дослідження – аналіз інтеграції навчального матеріалу як засобу формування пізнавальної активності учнів молодших класів.

Мета дослідження обумовила його **завдання**:

- з'ясувати вікові особливості засвоєння навчального матеріалу молодшими школярами;
- визначити вплив пізнавальної активності на загальний розвиток особистості дитини;
- дослідити формування пізнавальної активності молодших школярів лінгвістичними засобами інтеграції мовного матеріалу;
- проаналізувати формування міжпонятійних зв'язків між мовними одиницями

різних рівнів (лексичними, словотворчими, граматичними, фонетичними);

- визначити використання міжпредметних зв'язків та способів інтеграції, як засобів формування пізнавальної діяльності молодших школярів.

Об'єкт дослідження – інтеграція навчального матеріалу на уроках української мови як засобу формування пізнавальної активності учнів молодших класів.

Предмет дослідження – міжпредметні зв'язки на уроках української мови в молодших класах.

Мета, завдання та загальне спрямування роботи зумовили використання відповідних теоретичних та емпіричних **методів**: мовознавчих, психолого–педагогічних і методичних джерел, пов'язаних із розробкою методичної моделі формування в учнів молодших класів на уроках української мови пізнавальної активності засобами інтеграції навчального матеріалу; аналіз вітчизняних праць з методики викладання української мови, теоретичне осмислення передового досвіду роботи вчителів–словесників; розгляд навчальних програм і підручників з української мови; узагальнення педагогічного досвіду; використовувався описовий метод; застосовувались прийоми: аналіз і синтез мовних одиниць шляхом співставлень і порівнянь.

Можливості учнів у підвищенні їх пізнавальної активності потребують постійної систематичної роботи при вивченні будь-якої мовознавчої теми. Організація навчальної діяльності учнів має залежати від її змісту і готовності дітей. Якщо проводити систематичну роботу з розвитку пізнавальної активності молодших школярів, то вчитель досягає взаємозв'язку навчального, розвивального і мотиваційного компонентів навчальної діяльності. Засвоєнні знання переходять у стійкі вміння, завдяки чому створюються найкращі передумови для розвитку позитивного ставлення до навчання, виникненню пізнавальних інтересів і потреб.

Методологію роботи дослідження складають праці українських методистів та практичні здобутки вчителів української мови і літератури, присвячені питанню досліджуваної теми, наведені у списку використаної літератури.

Практичне значення дослідження полягає в розробці комплексної технології вивчення мовного матеріалу з урахуванням міжпредметних зв'язків з метою формування пізнавальної активності в учнів початкових класів на функціонально-комунікативних засадах.

Значна частина дослідного матеріалу (типологія вправ, зразки завдань тощо) можуть прислужитися вчителю в процесі опрацювання граматичного матеріалу та слугувати моделлю для розробки аналогічних завдань щодо інших розділів програми. Впровадження у практику запропонованих завдань та вправ збагатить технологію проведення роботи над удосконаленням пізнавальної активності учнів, що позитивно вплине на ефективність початкового навчання мови в цілому.

Експериментальна база дослідження. Дослідне навчання проводилося на базі Гаврилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Теофіпольської районної ради Хмельницької області. Експериментом було охоплено 42 учні 3-4-х класів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових і науково-практичних конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (17-18 квітня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський) «Технологія розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів у процесі опрацювання художніх текстів»; II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (28 березня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський) «Основні види роботи над розвитком діалогічного мовлення молодших школярів»; III науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (29-30 листопада 2017 р., м. Івано-Франківськ) «Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення молодших школярів»; науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році (10-11 квітня 2018 року) «Проблема розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках

української мови»; I Регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» (у рамках I регіонального музичного конкурсу «MusikUniFest-2018») (23-24 березня 2018 року, Кам'янець-Подільський 2018) «Фактори розвитку діалогічного мовлення молодших школярів».

Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017–2018, 2018-2019 н.рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в одноосібній статті «Організація інтерактивного навчання молодших школярів на уроках літературного читання» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Вип. XIV. Київ : Міленіум, 2018. с. 64-67.

Структура дипломної роботи зумовлена логікою дослідження, поставленими завданнями та складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Отже, міжпредметні зв'язки – важливий в сучасних умовах наукової інтеграції фактор формування змісту і структури навчального предмета. Найбільш повна реалізація можливостей міжпредметних зв'язків, виявлення їх функцій досягається, коли вони реалізуються в процесі навчання як самостійний принцип побудови дидактичної системи.

Для підвищення інтересу учнів до навчання доцільно використовувати нестандартні форми роботи на уроках, а також проводити нестандартні уроки, які є прогресивним напрямом сучасних новітніх технологій навчання.

Проведення уроків в умовах інтеграції навчального матеріалу, впровадження нових форм навчання стимулює розвиток самостійності і нестандартності думки молодших школярів, забезпечує інтелектуальний клімат класу.

Однією з необхідних умов повноцінного розумового розвитку дитини є залучення їх до самостійного пошуку істини, створити для них такі умови, у яких діти відчули б себе маленькими дослідниками у країні знань.

Теоретичною моделлю пізнавального навчання є проблемне навчання, основний зміст якого становить технологія створення проблемних ситуацій на різних етапах уроку.

Пізнавальна діяльність школярів повинна носити невимушений характер, за якого істотно розширюються межі прояву їхніх пізнавальних дій. Тут розвивається здатність до саморегуляції поведінки і свідомого прийняття рішень, формуються моральні почуття й вольові якості дітей.

Різноманітність підходів до формування пізнавальних умінь та навичок саме у дітей молодшого шкільного віку свідчить про складність і багатогранність проблеми, яка є предметом вивчення упродовж багатьох десятиріч.

Навчальна діяльність у початкових класах підпорядкована певним закономірностям. Одна з них полягає в тому, що весь процес викладання

відбувається у формі розгорнутого представлення дітям головних компонентів навчальної діяльності, в яку вони активно включаються.

На уроках української мови з метою підвищення пізнавальної активності школярів використовуються міжпредметні зв'язки, які активізують розумову діяльність школяра і виступають як засіб комплексного підходу до навчання, впливають на розвиток самостійності, комунікативної компетенції й інтересів учнів. Ідея інтегрованого навчання є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти.

Інтегроване навчання, зокрема інтегровані уроки української мови і мовлення, є одним із напрямів методичного збагачення сучасного уроку в початкових класах. Дидактичні можливості інтегрованих уроків створюють сприятливі умови для реалізації особистісно– орієнтованого, розвивального навчання.

Початкове навчання української мови, за будь-яким варіантом курсу, має будуватися на компетентністній основі, бути орієнтованим, насамперед, на розвиток уміння успішно здійснювати різні види мовленнєвої діяльності. Такий підхід зафіксований у Державних стандартах початкової загальної освіти, критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів.

Одним із актуальних шляхів підвищення ефективності шкільного навчання в сучасній дидактиці вважається інтегрування навчальних предметів, під яким слід розуміти взаємне узгодження завдань окремих програм, щоб усунути дублювання, з одного боку, та створити умови для поглибленого засвоєння навчального матеріалу – з іншого. Інтегрування завдань з різних предметів на змістовому, мотиваційному та процесуальному рівнях позитивно перебудовує весь навчальний процес.

Отже, пошуки шляхів удосконалення освітнього процесу в сучасному закладі загальної середньої освіти здійснюється в різних напрямках. Одним із найсуттєвіших є, на наш погляд, той, що передбачає радикальні зміни у змісті і методах навчання. Це є уроки інтегрованого змісту, окремі елементи уроку,

які сприяють глибокому сприйманню й осмисленню понять, що вивчаються.

Проведення уроків на основі інтеграції змісту, зібраного з кількох предметів і об'єднаного навколо однієї теми, є однією з форм нетрадиційних уроків. Це об'єднання має на меті інформаційне і емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню нестандартних форм роботи, цікавого матеріалу, що дає змогу з різних боків пізнати якесь явище, поняття, досягнення цілісності знань.

Важливою складовою успіху уроку є вміння за допомогою системи проблемних завдань пробудити увагу дитини, як основу творчої діяльності.

Найголовніше – домогтися повного злиття різних видів емоційно-образної та предметно-практичної діяльності. Прагнути, аби словесна творчість доповнювалась, увиразнювалась графічною, пісенною, елементами гри, драматизації, внаслідок чого не тільки формувались навички комунікативної компетенції учнів, а й активізувались пізнавальні можливості учня.

Розробляючи технологію сучасного уроку української мови та мовлення, вчителі переконалися, що найперспективнішою є така організація пізнавальної діяльності учнів, коли спільною темою об'єднуються уроки української мови та інших навчальних предметів (літературного читання, природознавства, музика, малювання, праця).

Експериментальне дослідження показує, що саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності дитини (грою, спілкуванням з природою, музикою, малюванням) дає можливість організувати оволодіння граматичними вміннями і правописними навичками через розв'язання мовленнєвих завдань, глибоко індивідуалізованого пізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Развитие детей в процессе начального обучения и воспитания // Проблемы обучения и воспитания в начальной школе / Под ред. Б.Г. Ананьева, А.И. Сорокиной. Москва : Учпедгиз, 1960. С. 3–28.
2. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва : Прогресе, 2000. С. 76.
3. Бандурка О.М. Основи психології і педагогіки: Підручник. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. С. 101.
4. Борисенко М. Міждисциплінарні зв'язки як засіб формування у студентів світоглядних поглядів // Вища школа. 2004. № 3. С. 17– 19.
5. Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка. Москва : Уч.пед.гиз, 1959. 623 с.
6. Варзацька Л. Концепція підручників «Рідна мова і мовлення» для 2-4 класів загальноосвітньої школи авторського колективу Л.О. Варзацької // Українська мова і література в школі» науково-методичний журнал. № 4. 2004.
7. Вашуленко М.С., Бібік Н.М., Кочіна Л.П. Інтегрований підручник для 1 класу // Початкова школа. 1996. №1. С.9–12.
8. Вашуленко М.С. Формування мовленнєвої особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4– річного початкового навчання // Початкова школа. 2001. № 1. С.11– 14.
9. Вергелес Г.И. Возможности межпредметных связей в формировании учебной деятельности современного школьника // Межпредметные и внутрипредметные связи как средство повышения качества обучения младших школьников : Сб. науч. труд. Ленинград, 1987. С.108– 121.
10. Виготський Л.С. Воображения и творчество в детском возрасте. Москва, 1967. С. 276.
11. Власенко Л.В. Актуальні проблеми формування комунікативної компетентності студентів // Культурна асоціація «Новий Акрополь», Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 29 січня 2009.
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997.

376 с.

13. Грибан Г.В., Кучерук О.Р. Практикум з методики викладання української мови. Київ, 2003. 160 с.
14. Гуревич Р.С. Шляхи інтеграції змісту загальноосвітньої та професійної підготовки. Київ: Вища школа, 1987. С. 81.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти лист № 1/9– 695 від 06.12.2005.
16. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 21 лютого. 2018 р. No 87 [Електронний ресурс]. Режим доступу до вид. : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
17. Дорошенко М.І. Вивчення операцій мислення у молодших школярів // Збірник наукових праць. Психологія. НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2000 Вип. 11. С. 2.
18. Дорошенко С.І. Методика викладання української мови: Навчальний посібник. Київ : Вища школа. 1992. С. 296.
19. Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растянников П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении. Москва : Московский ун–т, 1990. С. 15.
20. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році. / додаток до листа МОН України від 03.07 2018 р. № 1/9- 415. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mon.gov.ua>.
21. Занков Л. В. Развитие школярів в процесі навчання. Москва, 1967.
22. Захарова Н.М. Міжпредметні зв'язки як засіб формування загальнопізнавальних умінь молодших школярів : автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.09 // Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2000. 18 с.
20. Захарова Н.М. Пізнавальні завдання формують в учнів загальнопізнавальні вміння // Початкова школа. 2001. № 1. С.67– 70.
21. Зверев И. Д., Максимова В. Н. Межпредметные связи в современной школе. Москва : Искусство, 1987. 252 с.

22. Кажанова З.Н. Специфика формирования профессиональных компетенций в процессе адаптации студента к учебно-технологической среде ВУЗа. дисс. канд. пед. наук. Тамбов, 2004. С. 17– 18.
23. Казанджиева М.С. Формування комунікативно– мовленнєвих умінь у процесі роботи з навчальними текстами шкільних предметів немовного циклу : Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 // Ін– т педагогіки АПН України. Київ, 1999. 19 с.
24. Калягин Ю. М., Алексеенко О. М. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. 2000. № 1. С. 28–29.
25. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования / Под ред. М.Н. Скаткина, В.В. Краевского. Москва : Педагогика, 1978. 208 с.
26. Кобцев Д., Приходько І. Мовленнєва діяльність на уроках української мови. Дидактичні матеріали для поурочних конспектів. Київ : Підручники та посібники, 2005. 240 с.
27. Ковальчук Г.О. Економічна освіта молодших школярів // Географія та основи економіки в школі. 2001. №: 3 (21). С. 38– 41.
28. Коллектив. Личность. Общение: словарь социально-психологических понятий // Под ред. Е.С. Кузьмина и В.Е. Семенова. Ленинград : Лениздат, 1987. С. 10.
29. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. Т.1: Велика дидактика / За ред. А.А. Красновського. Київ : Рад. школа, 1940. 248 с.
30. Концепція мовної освіти в Україні. Проект // Освіта України. 2011. № 1-2. С. 6.
31. Костюк Г. С. Вікова психологія. Київ : Рад школа, 1976. С. 147–164.
32. Костюк Н.Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. Київ : Вища школа, 1998. С. 9.
33. Краткий психологический словарь // Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Москва : Политиздат, 1985. С. 50.
34. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 416 с.

35. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня. Київ, 1990.
36. Майборода В. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів // Початкова школа. 1998. № 6. С. 7–10.
37. Максимова В.М. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы. Москва : Просвещение, 1986. 236 с.
38. Мамчур Л.І. Психолінгвістичні чинники формування індивідуального мовлення і комунікативної компетентності учня // Серія «Педагогічні науки». Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. №132. 2007. С.93.
39. Мантула Т.І. Інтегроване викладання та міжпредметні зв'язки в історичному аспекті та сьогодні // Кіровоградський ОІППО імені Василя Сухомлинського, 2005.
40. Мельник Е.И. Содержание коммуникативной компетентности педагога // Психология и школа. 2004. №4. С. 3.
41. Мельничайко В.Я. Українська мова для учнів та абітурієнтів. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2004. 366 с.
42. Методика вивчення української мови в школі: посібник для вчителів / О.М. Беляєв, В.Я. Мельничайко, М.І. Пентилюк та ін. Київ : Рад. школа, 1987. 246 с.
43. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
44. Москаленко Н. А. Застосування ігрових та мовленнєвих ситуацій // Початкова школа, 1990. №2. С. 24– 26.
45. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. Київ : «Освіта», 2012. 392 с.
46. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. URL : <http://mon.gov.ua>.
47. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред.. Бібік Н.М. Київ : Плеяди, 2017. 2016 с.

48. Одинак М.М. Організація мовного процесу у початкових класах ЗНЗ у 2008/2009 н.р. // Чернівецька обласна держ. адміністрація. Управління освіти і науки; Чернівецький обласний ін-т післядипломної педагогічної освіти. Чернівці: Прут, 2008. С. 2.
49. Олійник І.С., Білоусенко П.І., Канівська Н.Г., Явкір В.В., Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні завдання. Київ : Вища школа, 1991. 287 с.
50. Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови. Київ : Вища школа, 1989. 386 с.
51. Паночко М.М. Міжпредметні зв'язки мови і фізичної культури // Укр. мова і література в школі. 1981. № 1. С.14– 18.
52. Пентилюк М.І., Галетова А.Г., Коршун Т.В, Караман С.В., Нікітіна А.В., Лопушинський І.П. Методика навчання рідної мови у загальноосвітніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2000. 264 с.
53. Підгорна Н. І. Дидактичні ігри і пізнавальні завдання з мови. Київ, 1988.
54. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : навч. посібник. Харків : Основа, 1995. 240 с.
55. Потапенко О.І. Міжпредметні зв'язки і розвиток мовлення учнів // Укр. мова і література в школі. 1979. № 12. С.47–50.
56. Потапенко О.І., Потапенко Г.І., Методика викладання української мови. Практикум: Навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 126 с.
57. Практикум з методики навчання української мови / За ред. М. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2003. 302 с.
58. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки // Початкова школа. 1996. №8. С.27–31.
59. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1– 2 класи. Київ : Початкова школа. 2001. 296 с.
60. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 3– 4 класи. Київ : Початкова школа. 2003. 296 с.
61. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ : Рад. школа, 1982. 176 с.

62. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 2002. С. 260– 267.
63. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ : Грамота, 2012 504 с.
64. Савченко О. Я. Міжпредметні зв'язки як ресурс реалізації компетентнісного підходу на уроках літературного читання // Український педагогічний журнал. 2017. № 2. С. 48-57. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_2_9.
65. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ : «Магістр– 8», 1997. 256 с.
66. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. С. 110.
67. Светловская Н.М. Об интеграции как методическом явлении и ее возможностях в начальном обучении // Начальная школа. 1990. № 5. С. 57– 60.
68. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. Москва : Педагогика, 1984. 96 с.
69. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ : Наук, думка, 1973. 280 с.
70. Столяренко Л.Д. Основы психологии. Ростов-на-Дону, 1997. С. 37.
71. Стріляна А.М. Комплексне використання живопису і музики на уроках мови // Укр. мова і література в школі. 1983. № 11. С. 60– 69.
72. Струганець Л.В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2000. 88 с.
73. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 том. Київ : Рад. школа, 1977. С. 315.
74. Тадиян С.В. Педагогические условия эффективного использования межпредметных связей в начальных классах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 Київ, 1985. 189 с.
75. Татарничева С.Н. Методическая компетенция учителя и ее формирование в процессе самостоятельной работы студента. Дисс. канд. пед. наук. Тольятти, 2003. С. 39.
76. Технологии социальной работы / ред. Е.И. Холостова. Москва :Инфра, 2003.

- С. 130.
77. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. Київ : Рад. школа, 1983. Т.1. 488 с.
78. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник. 3-ге вид., випр. і допов. Київ : Академвидав, 2009. 560 с.
79. Варнавська І.В. Формування мовленнєвої компетентності учнів 5–7 класів у процесі засвоєння виражальних засобів української мови. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 // Херсон, держ. ун– т. Херсон, 2005. 19 с.
80. Хмелюк М.М. Міжпредметний матеріал до вивчення лексики в 4 класі // Укр. мова і література в школі. 1984. № 12. С. 46– 51.
81. Цукерман А. Зачем детям учиться вместе. Москва, 1985. С. 79.
82. Шардаков М. Мышление школьника. Москва : Учпедгиз, 1963. С. 25.
83. Шевченко Ю.М. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів // Матеріали II Міжнародної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». Том 1. Мелітополь, 2006. С. 98– 99.
84. Шелехова Г.Т. Про систему роботи розвитку зв'язного мовлення учнів // Дивослово. 1994. №1. С. 28– 29.
85. Щерба Л.В. Преподавание языков в школе. Общие вопросы методики: учеб. пособие для филол. фак. вузов. 3– е изд., испр. и доп. Москва : Академия, 2003. С. 78.
86. Яворська С.Т. Методика навчання української мови: проблеми, теорія, практика // Рідна школа. 2004. Лютий. С. 65– 68.
87. Ягункова В.П. Развитие способностей школьников: сб. статей. Москва : АПН РСФСР, 1963. 266 с.
88. Ягунов В.В. Вікова психологія: Підручник для студентів вузів. Київ : ВК ТОВ "Тандем", 2004. 649 с.